

# ექვთიმე თაკაიშვილი ქართული ემიგრაციის ერთიანობის შესახებ

ლევინისა და ჰარვარდის საარქივო მასალების მიხედვით

შოთა ვადაჭკორია

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, სტუ პროფესორი

## EKVTIME TAKAISHVILI ABOUT THE CONSOLIDATION OF GEORGIAN EMIGRATION (according to Leuville and Harvard archive materials)

Shota Vadachkoria

Professor of GTU, Doctor of Historical Sciences

### ABSTRACT

1. Attempt of consolidation (resolutions of 1932, June, 1, 20, 25 and 1939, April, 28) of the political forces by government of the Democratic Republic of Georgia in exile and the members of the presidium of the Constituent Assembly was impossible in 1940 too.

2. E.Takaishvili's activities to consolidate political emigration were fully consistent with the processes taking place in Europe and the interests of the Georgian people. At the meeting of the Constituent Assembly in 1940, February, 4, convened on his initiative (18 people were presented) resolutions about establishing of the united coordinating body was received. They aimed also to create a plan suitable to the current political situation for the liberation of Georgia together with the emigrated government. It should have been based on the joint efforts of the political emigration.

3. At the meeting of the members of the Constituent Assembly (1940, March, 2) E.Takaishvili had a speech. In his speech he proved that: to take into consideration the current ongoing political processes is important. the demand of some of the members of the Georgia political emigration, to annul the emigration government elected by the Constituent Assembly, was wrong. He also proved the importance of supporting legitimate government. if the embassy of Georgia would be restored, the leaders of the European countries would not accept a new candidate instead of A. Chkhenkeli.

4. E.Takaishvili, in his speech, reminded the meeting participants of their high responsibility to the Motherland in order to gain support for the creation of a national committee on the basis of the Constituent Assembly and expanding cooperation with the emigrated government. E.Takaishvili in his speech emphasized that the population of occupied Georgia has special expectations and hopes for the emigrated government. Thus, he reminded the Georgian emigration that they are responsible for developing the entire action plan based on consensus. The same pathos was in a special speech of E.Takaishvili in 1940, when in April he addressed the Georgian emigration.

\* \* \* \*

საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღსადგენად და საბჭოთა საოკუპაციო რეჟიმისგან ქართველი ერის გასანთავისუფლებლად მომზადებული 1924 წლის აჯანყების დამარცხებამ, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის რიგებში სრული ქაოსი დაამკვიდრა. ამ პროცესის გაღრმავებას, საბჭოთა სპეცსამსახურების გააქტიურებაც უწყობდა ხელს. შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობიდან გამოსვლის ერთ-ერთ საშუალებას, საქართველოს ემიგრაციული მთავრობის გარშემო, ქართული პოლიტიკური პარტიების ლიდერების გაერთიანება და ერთობლივი ძალისხმევით, ანტისაბჭოთა ფრონტის მაკოორდინირებელი ორგანოს შექმნა წარმოადგენდა. დასახული მიზნის პირველ საფეხურად, პარტიათა შორის კონსენსუსზე დაფუძნებული შეთანხმების დოკუმენტის მიღება აუცილებლობად იქნა მიჩნეული. ამ მხრივ, გაბედული ნაბიჯი 1925 წლის 16 ნოემბერს გადაიდგა. მხედველობაში მაქვს ემიგრაციაში მყოფი 4 პოლიტიკური პარტიის (სოციალ-დემოკრატები, ეროვნულ-დემოკრატები, სოციალისტ-ფედერალისტები, სოციალისტ-რევოლუციონერები) ლიდერების (კ.ჩხეიძე, გ. გვაზავა, შ.ამირეჯიბი, ს.ფირცხალავა, იას.გობეჩია) მხრიდან "შეთანხმების დებულებაზე" ხელმოწერა. ამ დოკუმენტის მიხედვით: 1) "შეთანხმების" პოლიტიკურ პარტიებს ერთობლივად უნდა ეწარმოებინათ ბრძოლა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად; 2) საქართველოს ემიგრაციული მთავრობისა და დამოუკიდებლობის კომიტეტის საზღვარგარეთული დელეგაციის მოქმედება, საქართველოს გასანთავისუფლებლად უნდა ყოფილიყო მიმართული; 3) ფრონტის ერთიანობის შესანარჩუნებლად, თითოეული პარტიის წარმომადგენელს, შეთანხმების ყველა მუხლი მკაცრად უნდა დაეცვა.<sup>1</sup>

ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური ძალების კონსოლიდაციას, ანტისაბჭოთა ემიგრაციული ფრონტის ერთიანობის შენარჩუნებასა და მის განმტკიცებას ისდახვედა მიზნად, ინტერპარტიულ დელეგაციაში გ.გვაზავასა და რ.გაბაშვილის შეყვანა. დოკუმენტური მასალით ისიც დადასტურებულია, რომ ეროვნული ფრონტიდან (ცენტრიდან) ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის გასვლის ფაქტი რ.გაბაშვილმა, მთავრობის თავმჯდომარის სახელზე დანერგილი განცხადებით დაადასტურა. პარტიის

სახელით მისი მხრიდან ეს ნაბიჯი, იმავე პარტიის წევრთა უმრავლესობისთვის და განსაკუთრებით ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიის ერთ- ერთი დამფუძნებლისთვის- ექვთიმე თაყაიშვილისთვის მიუღებელი აღმოჩნდა. მითუმეტეს, რ.გაბაშვილის ეს ქმედება, განსაკუთრებულ ამბიციურობაზე იყო დაფუძნებული და ქართული ემიგრაციის ერთიანი ანტისაბჭოური ფრონტის რღვევას ისახავდა მიზნად. რ.გაბაშვილის მხრიდან პოლიტიკური ემიგრაციის მიმართ დაწყებული “პოლიტიკური თამაშის” მძიმე შედეგების გარდუვალობა, ე.თაყაიშვილმა დროულად შენიშნა და ემიგრაციისათვის ამ დარტყმის აცილება, აუცილებლობად მიიჩნია. მხედველობაში მაქვს, მისი უშუალო ინიციატივით, 1929 წლის 28 აპრილს მოწვეული ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიის პასუხისმგებელ წევრთა საგანგებო კრება, რომლის მუშაობაში მონაწილეობდნენ: ექვთიმე თაყაიშვილი, გიორგი გვაზავა, ივანე ზურაბიშვილი, დავით სხირტლაძე, პავლე თუმანიშვილი, ნიკო ჯაყელი, იოსებ სარჯველაძე, დიმიტრი აფხაზი. საოქმო ჩანაწერების მიხედვით, კრებას ე.თაყაიშვილი თავმჯდომარეობდა. დღის წესრიგის ერთადერთ საკითხს, რ.გაბაშვილის მიერ მთავრობის თავმჯდომარის სახელზე შეტანილი განცხადების კანონზომიერება წარმოადგენდა. ამ ფაქტთან დაკავშირებით, იმავე კრების საოქმო ჩანაწერებში ვკითხულობთ: “ბ-ნ, რეზო გაბაშვილს კომიტეტის სახელით წარუდგენია ეროვნულ ცენტრში მემორანდუმი ულტიმატუმი მოთხოვნებისა... საჭიროდაც არ დაუნახავს პასუხისთვის მოეცადა და განუცხადებია წერილობით მთავრობის თავმჯდომარისათვის პარტიის სახელით, რომ ეროვნულ- დემოკრატიული პარტია გადის საერთო ეროვნული ფრონტიდან და იწვევს ყველა პარტიულ წევრს საერთო ფრონტის ორგანიზაციებიდან.”<sup>2</sup>

ჩემს მიერ მოტანილი ამონაწერით ირკვევა, რომ რ.გაბაშვილის მიერ გადადგმული ნაბიჯი, ქართული ემიგრაციის პოლიტიკურ ძალთა კონსენსუსზე დაფუძნებული ერთიანი ეროვნული ფრონტის დარღვევის მცდელობის პირველ საფეხურს წარმოადგენდა. მისადმი შესაბამისი პასუხის გაცემა, ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიის ლიდერების მხრიდან უნდა მომხდარიყო. ეს მძიმე და საპასუხისმგებლო ტვირთი ექვთიმე თაყაიშვილმა თავის- თავზე აიღო და იმავე კრების მონაწილეებს შეახსენა: 1)ემიგრაციაში ეროვნული ფრონტის მთლიანობის აუცილებლობა, საქართველოში მოქმედი მებრძოლი ორგანიზაციის მიერ იყო მიღებული და მის დაუკითხავად, საზღვარგარეთ დროებით შექმნილ ორგანიზაციას, ასეთი რადიკალური გადაწყვეტილების მიღება არ შეეძლო; 2) რამდენადაც რ.გაბაშვილის მიერ კომიტეტის სახე-

ლით გაკეთებული განცხადება, იმავე კომიტეტის თავმჯდომარესთან- ივ.ზურაბიშვილთან და კომიტეტის სხვა წევრებთან შეთანხმებული არ იყო, იგი პარტიის ნებაყოფლობის გამომხატველად ვერ ჩაითვლებოდა. ამ და სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორების გათვალისწინებიდან გამომდინარე, კრების მიერ მიღებულ დადგენილებაში ვკითხულობთ: “1) განცხადება ბ-ნ. გაბაშვილისა, მთლიანი ფრონტის დაშლის შესახებ ჩაითვალოს... საფუძველს და ძალას მოკლებულად. ის არ არის სავალდებულო ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიის წევრებისათვის; 2)1925 წლის შეთანხმებით დაარსებული ე.წ. “გამაერთიანებული ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთული ბიურო” გამოცხადებული იქნას დაშლილად და გაუქმებულად; 3)ამ კრებაზე დამსწრე პარტიის პასუხისმგებელი წევრებიდან დაარსდეს... საზღვარგარეთული პარტიის ორგანო სახელწოდებით- “საზღვარგარეთული კომიტეტი ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიისა” და აღიარებული იქნას იგი როგორც ერთიანი უმაღლესი ორგანო გაერთიანებული ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიისა, რომელმაც უნდა იქონიოს სათანადო კავშირი საქართველოსთან.”<sup>3</sup> იმავე კრების დადგენილებით დამტკიცდა ბიუროს ახალი შემადგენლობა (ივანე ზურაბიშვილი (თავმჯდომარე), გიორგი გვაზავა (მოადგილე), დავით სხირტლაძე, იოსებ სარჯველაძე (მდივანი). ეროვნულ ცენტრში წარმომადგენლობა ივ.ზურაბიშვილს და გ.გვაზავას მიენდო.

ე.თაყაიშვილის ძალისხმევით, ეროვნულ- დემოკრატიული პარტიის მხრიდან ეროვნულ ცენტრთან თანამშრომლობის გაგრძელების მიუხედავად, 1931 წლიდან ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის რიგების ერთიანობის შენარჩუნება შეუძლებელი გახდა. ევროპაში მიმდინარე რთული პოლიტიკური პროცესებიდან გამომდინარე, ემიგრაციის შიგნით წარმოქმნილი პრობლემების დროული მოგვარება აუცილებელი შეიქმნა. ამ მიმართულებით პრაგმატული ნაბიჯის გადადგმის მცდელობას 1931 წელს ჰქონდა ადგილი. მხედველობაში მაქვს საქართველოს მთავრობის, დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმის წევრების და დამოუკიდებელი კომიტეტის დელეგაციის გაერთიანებული სხდომა (1931 წლის 3 იანვარი). მსჯელობის ძირითად საგანს ემიგრაციის შიგნით დაპირისპირების განმაპირობებელი მიზეზების გარკვევის და ერთობლივად მისი აღმოფხვრის გზების ძიება წარმოადგენდა. ამ საკითხზე მოხსენება ნ.ჟორდანიამ გააკეთა. იგი დამსწრე საზოგადოების მისამართით აცხადებდა: “ემიგრაციას ნაციონალური დისციპლინისკენ უნდა მოვუწოდოთ, თუ ეს არ ვქენით, მაშინ რა აზრი აქვს ჩვენს აქ ყოფნას! მართალია, საქმე წყდება არა აქ, არამედ იქ საქართველოში, მაგრამ ემიგრაციას საქმისთვის

ვნებაც შეუძლია.” ასეთი პრეამბულის შემდეგ, მან კატეგორიულად დააყენა საკითხი ემიგრაციის რიგებში უმკაცრესი დისციპლინის დამყარების აუცილებლობის შესახებ. ამ მიმართულებით გადამწყვეტი ნაბიჯის გადადგმას, ნ. ჟორდანიას ეროვნულ ცენტრს აკისრებდა. იმ შემთხვევაში, თუკი ემიგრაციის პოლიტიკურ ძალებს შორის ურთიერთობა დაპირისპირების ფორმით გაგრძელდებოდა, ნ. ჟორდანიას სიტყვებით რომ ვთქვათ, - ენერგიის დახარჯვისა და შრომის განხრის მიუხედავად, ემიგრაცია საქართველოს სასიკეთოდ ვერაფერს გააკეთებდა. მითუმეტეს, ევროპაში შექმნილი ურთულესი პოლიტიკური პროცესების (ცვალებადობის ფონზე, პოლიტიკური ოპონენტებისგან უცხო სახელმწიფოების წარმომადგენლებთან საქართველოს ემიგრაციული მთავრობის დაბეზლება- “ჩაშვების” ფაქტებს ჰქონდა ადგილი. ხაზგასმით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ემიგრაციული მთავრობის წინააღმდეგ იმ ეტაპზე გამოცხადებული აღნიშნული “იდეოლოგიური ომი”, ნებისთი თუ უნებლიედ საბჭოთა რუსეთის შესაბამისი სამსახურების ინტერესების ჩარჩოში თავსდებოდა. ისიც გასათვალისწინებელი იყო, რომ დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოთა ურთიერთდაპირისპირების და პოლიტიკურად აწინილი მიმდინარე პროცესების სიღრმისეული ანალიზი, ქართულ ემიგრაციას მონოლითურობასა და შეთანხმებულად მოქმედებას ავალდებულებდა. მოუფიქრებლად და ნაჩქარევად გადადგმულ ნებისმიერ ნაბიჯს, საქართველოს საკითხის, ევროპის ქვეყნების დიპლომატიური საქმიანობის დღის წესრიგიდან ამოღება და სამუდამოდ დასამარება შეეძლო. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ქართული ემიგრაციის ლიდერთა ნებისმიერი ოფიციალური ქმედება, შორსგამიზნულ პერსპექტივაზე უნდა ყოფილიყო გათვლილი და ცდომილებისგან მაქსიმალურად დაცული. ამის მიღწევა მხოლოდ მაშინ გახდებოდა შესაძლებელი, თუკი ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური ძალები საქართველოს კანონიერ მთავრობასთან ერთიან მაკოორდინირებელ ორგანოს შექმნიდა და კონსესუსზე დაფუძნებულ მოქმედების სამომავლო გეგმასაც შეიმუშავებდა. პრობლემის მოგვარების მცდელობას შეიცავდა საქართველოს მთავრობის, დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმის წევრების, დამოუკიდებელი კომიტეტის დელეგაციის 1932 წლის 16, 20 და 25 ივნისის ერთობლივი სხდომები. სამდღიანი დისკუსიისა და შესაბამისი დადგენილებების მიღების მიუხედავად, საკითხი გადაუწყვეტელი დარჩა.

ევროპაში საომარი მოქმედებების დაწყებამ და საბჭოთა რუსეთთან ფაშისტური გერმანიის დაპირისპირების გარდუვალობამ, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის წინაშე ახალი სამოქმედო

გეგმის შემუშავების აუცილებლობა დააყენა. ამ შემთხვევაში, გადამწყვეტი სიტყვა საქართველოს კანონიერი მთავრობისადმი მხარდამჭერი ემიგრაციული პოლიტიკური ძალების ელიტარულ ფრთას უნდა ეთქვა. მითუმეტეს, იმ ეტაპზე ევროპის უდიდესი ქვეყნები, მნიშვნელოვან ანგარიშს მხოლოდ საქართველოს ემიგრაციულ მთავრობას უწევდა. ამ ფაქტორის არგამოყენება, მომავალი თაობებისა და ისტორიის წინაშე, ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური ძალების დანაშაულებრივ ქმედებად ჩაითვლებოდა. ეს უდიდესი პასუხისმგებლობა, ქართული ემიგრაციის ერთ-ერთმა ინტელექტუალმა ლიდერმა და საქართველოს კანონიერი მთავრობისადმი მხარდამჭერმა ექვთიმე თაყაიშვილმა კარგად შენიშნა, და ამ სფეროში არსებული სიცარიელის ამოვსებას შეეცადა. პრობლემის მოგვარების მცდელობის მიზნით, მისი ინიციატივით 1940 წლის 4 თებერვალს დამფუძნებელი კრების წევრთა საგანგებო თათბირი იქნა მოწვეული, რომელსაც 18 წარმომადგენელი დაესწრო.

აღნიშნული სხდომის თავმჯდომარემ ე.თაყაიშვილმა, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ერთიანობის აუცილებლობის საკითხი დააყენა. იმავდროულად, იქ შეკრებილთ მაკოორდინირებელი ორგანოს შექმნის ხელშეწყობისკენ მოუწოდა. მისივე თქმით, ახლადშექმნილ ორგანოს, ემიგრაციაში მყოფი ქართველების შემაკავშირებელი დატვირთვის ფუნქცია უნდა შეესრულებინა და რაც მთავარია, ემიგრაციულ მთავრობასთან ერთად მიღებული გადაწყვეტილებებით, საქართველოს გასანთავისუფლებლად ხელშეწყობი საფეხური მოემზადებინა. იმავე ე.თაყაიშვილის სამართლიანი მტკიცებით, ამ მიმართულებით პრაგმატული ნაბიჯის გადადგმას, ევროპაში სწრაფად ცვალებადი პოლიტიკური პროცესებიც განაპირობებდა. ეს თვალსაზრისი, ნ. ჟორდანიამაც გაიზიარა და იქ დამსწრე საზოგადოების წინაშე თავისი პოზიცია შემდეგი ფორმით ჩამოაყალიბა: 1) ქართული ემიგრაციის 19 წლიანი ისტორიის განმავლობაში, ევროპაში პირველად მომზადდა ისეთი ხელსაყრელი მომენტი, რომლიც საქართველოს გასანთავისუფლებლად შეიძლება გამოყენებულიყო; 2) პოლიტიკური პროცესები ქართულ ემიგრაციას კარნახობდა, რომ პასუხისმგებელი პირების შეკრებაზე გადაეწყვიტათ, თუ რა ფორმით მომხდარიყო არსებული დაბრკოლებების დაძლევა და ევროპაში ემიგრაციული მთავრობის ინტერესების დაცვა; 3) ორად გაყოფილი ევროპის პოლიტიკური ძალებიდან, მხარდამჭერა მოკავშირეებისადმი გამოეცხადებინათ და ეს პოზიცია, შესაბამისი დოკუმენტით გაეხმოვანებინათ.

იმავე სხდომის საოქმო ჩანაწერების მიხედვით, პოლიტიკურ ძალთა ერთიანობის აუცილებლობისა

და ორიენტაციის საკითხთან მიმართებაში, ნ.ჟორდანიას მიერ წარდგენილი დეკლარაციის განხილვა, მწვავე დისკუსიის ფონზე წარიმართა. რაც შეეხება ერთიანი მაკოორდინირებელი ორგანოს შექმნას, იმ ეტაპზე შეუძლებელი გახდა. აქედან გამომდინარე, მიღებული დადგენილებით, აღნიშნულ საკითხზე მსჯელობა მომდევნო სხდომისთვის იქნა გადატანილი. საარქივო მასალების მიხედვით, ექვთიმე თაყაიშვილისავე ძალისხმევით და თავმჯდომარეობით, ეს სხდომა 1940 წლის 2 მარტს, დღის სამ საათზე გაიხსნა. შეკრების მონაწილეთა წინაშე მის მიერ წარმოთქმული ვრცელი შესავალი სიტყვა, შემდეგ ძირითად დებულებებს შეიცავდა: 1)საქართველოს დამფუძნებელი კრების უკანასკნელი სხდომის მიერ, საქართველოს ოკუპაციით უცხოეთში გახიზნული მთავრობისადმი მიცემულ დაკვეთას, ქვეყნის სუვერენიტეტის აღსადგენად ევროპაში მუშაობის გაგრძელება წარმოადგენდა; 2)1924 წლის აჯანყების დამარცხებამ, პარტიების ფრაქციებად დაქუცმაცებამ და ურთიერთდაპირისპირებამ, პოლიტიკური ემიგრაციის ავტორიტეტი მნიშვნელოვნად დააზიანა. ევროპაში მიმდინარე გართულებულმა პოლიტიკურმა პროცესებმა და საომარი მოქმედებების გარდუვალობამ, ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური ძალების გაერთიანების აუცილებლობა მოითხოვა. დასახული ამოცანის გადაწყვეტა, საფრანგეთში მყოფი დამფუძნებელი კრების წევრთა შეკრებაზე ერთიანი ეროვნული ორგანოს შექმნით იყო შესაძლებელი; 3)იმ შემთხვევაში, თუკი კოალიციისგან საქართველოს “განთავისუფლების” საკითხი დადგებოდა დღის წესრიგში, ე.თაყაიშვილის მტკიცებით, ქვეყნის პატრონობისთვის დამფუძნებელი კრების წევრები უნდა შეკრებილიყო და ახალი საპარლამენტო არჩევნები დაენიშნა. ამ ფონზე, მას დაუშვებლად მიაჩნდა საქართველოს ემიგრაციული მთავრობის, ყოფილი მთავრობის ფორმით მოხსენიება, ან მისი გაუქმების მოთხოვნის დაყენება. ე.თაყაიშვილისავე მტკიცებით, რამდენადაც მთავრობა დამფუძნებელი კრების მიერ იყო არჩეული, იგი ლეგიტიმურ მთავრობად უნდა ყოფილიყო აღიარებული. იმავდროულად დამსწრე საზოგადოებას შეახსენა, რომ საბჭოთა რუსეთისგან დაპყრობილი იმ ერების ემიგრაციამ, რომელსაც მთავრობა არ ჰყავდა, ეს პროცედურული აქტი ევროპაში განახორციელა. ეს ფაქტი, საქართველოს მთავრობისადმი ემიგრაციას მეტი პასუხისმგებლობით დამოკიდებულებას ავალდებულებდა. მითუმეტეს, ევროპის დიდი სახელმწიფოების მეთაურები, ამ მთავრობას საქართველოს საკითხთან მიმართებაში წარსულშია და იმ ეტაპზედაც ელაპარაკებოდა. იმ შემთხვევაში, თუკი ქართული ემიგრაციის მესვეურები ეროვნულ მთავრობას იგნორირებას გაუკეთებდა, მისი ცნობა-

აღიარების აუცილებლობას, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებს ვერ მოთხოვდნენ; 4)მთავრობის ეფექტიანი მუშაობისთვის, ე.თაყაიშვილის აუცილებლობად მიაჩნდა საზოგადოებისგან არჩეული ახალგაზრდების ბაზაზე მთავრობასთან მომუშავე 4- 5 კაციანი წარმომადგენლობის შექმნა. მისი ვალდებულება, საზოგადოებისადმი პერიოდულად ანგარიშის გაკეთება უნდა ყოფილიყო. დამფუძნებელი კრების წევრებისა და ახლად მონვეული პირებისგან, თანასწორუფლებიანობის პრინციპზე ეროვნული საბჭო ან კომიტეტი უნდა შექმნილიყო, ხოლო მის ბაზაზე, რამდენიმე კაციანი პრეზიდიუმი.<sup>4</sup> თავისი სიტყვის დასასრულს, ე.თაყაიშვილი დამსწრე საზოგადოებას ერთხელ კიდევ შეახსენებდა: “ბ.ბ. მომენტი დიდად საპასუხისმგებლოა. ამ პასუხისმგებლობას სამშობლოს წინაშე ვერცერთი ჩვენგანი ვერ აიცილენს. ჩვენი ქვეყანა გაძარცვული და პატივყრილი საკონცენტრაციო ლაგირს წარმოადგენს. არაფერი არ იციან რა ხდება ქვეყანაზე. ამ მდგომარეობაში... იქ ყველა ემიგრაციაზე და მთავრობაზე ამყარებს იმედს. ამათგან მოელის ზრუნვას და შევლას. თუ ამ დროს ჩვენ უკუ არ ვაგდეთ ქიშპობა, უთანხმოება, პირადი ამბიციები და საერთო საქმეს ერთობლივად შეთანხმებით ვერ გავუძეხით, ჩვენ ამას სამშობლო არ გვაპატიებს. ამიტომ სრული იმედი მაქვს, რომ ყველა თქვენგანი ჩაებმება საერთო საქმეში, არ დაზოგავს თავს, გამოიჩენს მაქსიმალურ ენერგიას და გააკეთებს იმას, რის გაკეთებაც შეუძლია საქართველოსთვის.”<sup>5</sup>

ე.თაყაიშვილის ზემოაღნიშნული სიტყვა, ქართული ემიგრაციის სინამდვილეზე იყო მორგებული და ევროპაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებს იმდენად შეესაბამებოდა, რომ საქართველოს ემიგრაციული მთავრობის თავმჯდომარემ ნ.ჟორდანიამ მაღალი შეფასება მისცა. “იმ მშვენიერი სიტყვის შემდეგ- განაცხადა მან,- რომელიც ეხლა თქვენ მოისმინეთ, მე ბევრი არაფერი დამრჩა სათქმელი...”<sup>6</sup>

საარქივო მასალების შესწავლის საფუძველზე ცნობილი გახდა, რომ იმავე ექვთიმე თაყაიშვილმა, ქართველთა ეროვნული საბჭოს პრეზიდიუმის სახელით 1940 წლის აპრილში საგანგებო მონო-დებით მიმართა ქართულ ემიგრაციას.<sup>7</sup> აღნიშნული დოკუმენტი, ქართული ემიგრაციის ლიდერებს ერთიანობისკენ, ევროპაში მიმდინარე ურთულესი პოლიტიკური პროცესების სწორად გააზრებისკენ, თავდაჭერილი მოქმედებისა და მათზე დაკისრებული მოვალეობის აღსრულებისკენ მოუწოდებდა.

ჩემს მიერ მოტანილი ფაქტების ანალიზი შემდეგი დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობას იძლევა: 1)საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დევნილი მთავრობისა და დამფუძნებელი კრების

პრეზიდენტის წევრების მხრიდან ემიგრაციის პოლიტიკურ ძალთა კონსოლიდაციის მცდელობა (1932 წლის 1, 20, 25 ივნისის და 1939 წლის 28 აპრილის დადგენილებები), 1940 წელსაც მიუღწევად დარჩა. 2) ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ერთიანობისთვის ე.თაყაიშვილის მიერ გაწეული საქმიანობა, ევროპაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებს და ქართველი ერის ინტერესებს სრულად შეესაბამებოდა. მისი ინიციატივით მოწვეული დამფუძნებელი კრების (დაესწრო 18 კაცი) წევრთა თათბირზე (1940 წლის 4 თებერვალი) მიღებული დადგენილებები, ერთიანი მაკოორდინერებელი ორგანოს შექმნას და ემიგრაციულ მთავრობასთან ერთად, სამშობლოს გასანთავისუფლებლად პოლიტიკური სიტუაციის შესატყვისი გეგმის შემუშავებას ისახავდა მიზნად. იგი პოლიტიკური ემიგრაციის ერთობლივ ძალისხმევაზე უნდა ყოფილიყო გათვლილი. 3) დამფუძნებელი კრების წევრთა თათბირზე (1940 წ. 2 მარტი) გაკეთებულ მოხსენებაში, ე.თაყაიშვილმა დაასაბუთა: ა) ევროპაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების გათვალისწინების აუცილებლობა; ბ) ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ზოგიერთი წარმომადგენლების მხრიდან, დამფუძნებელი კრებისგან არჩეული ემიგრაციული მთავრობის გაუქმების მოთხოვნის მცდარობა და ლეგიტიმური მთავრობისადმი მხარდაჭერის საჭიროება; გ) საქართველოს საელჩოს აღდგენის შემთხვევაში, ევროპის ქვეყნების ლიდერებისგან, აკ. ჩხენკელის შემცველი კანდიდატის არ მიიღების გარდუვალობა; 4) თათბირის მონაწილეებისა-

დმი ე.თაყაიშვილის მხრიდან სამშობლოს წინაშე მაღალი პასუხისმგებლობის შეხსენების ფაქტი, დამფუძნებელი კრების წევრების ბაზაზე ეროვნული საბჭოს შექმნის მხარდაჭერის მიღებას და ემიგრაციულ მთავრობასთან თანამშრომლობის გაღრმავებას ისახავდა მიზნად. ოკუპირებული საქართველოს მოსახლეობაში, ემიგრაციული მთავრობისადმი განსაკუთრებული რწმენისა და მოლოდინის წინა პლანზე წამოწევით, ე.თაყაიშვილმა ქართულ ემიგრაციას, კონსესუსზე დაფუძნებული ერთიანი სამოქმედო გეგმის შემუშავების ვალდებულება შეახსენა. ეროვნული ცნობიერებით დამძიმებული ანალოგიური პათოსი იყო ჩადებული, ეროვნული საბჭოს პრეზიდენტის სახელით იმავე ე.თაყაიშვილის მიერ ქართული ემიგრაციისადმი 1940 წლის აპრილს გაკეთებულ საგანგებო მიმართვაში.

#### დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა

1. შ.ვადაჭკორია. ქართული ემიგრაცია და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა საქართველოში (1921-1990) წიგნი I. თბ. 2018 წ. გვ. 109
2. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (სცსა). ფ. 2117. აღწ. 1, საქ. 284, ფურც. 1
3. იქვე. ფურც. 2
4. სცსა. ფ. 1861. აღწ. 3. საქ. 367. ფურც. 19-20
5. იქვე. ფურც. 20
6. იქვე
7. იქვე. ფურც. 39-40